

Sotsiaalministri määruse „Sõjapõgenike vaimse tervise teenuste ja kogukondliku toe toetus aastal 2023“ seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Määrusega toetatakse Eestisse liikunud sõjapõgenike vaimse tervise teenuste osutamist ja kogukondliku toe pakkumist. Oma kodust ja koduriigist vägivalla tõttu lahkuma sunnitud inimesed vajavad sihtriigis erilist tähelepanu, nende hingelised läbielamised on riskitegur vaimse tervise häire kujunemiseks. Eestisse saabunud sõjapõgenikud ei pruugi veel orienteeruda Eesti ühiskonnas ja õigussüsteemis, nende ligipääs vajalikele teenustele on raskendatud nii keelebarjääri kui ka õiguslike ja kultuuriliste tõkete ning vähese teadlikkuse tõttu. Lisaks puudub äsja Eestisse saabunudel veel toetav tugivõrgustik, nad võivad ka baasvajaduste rahuldamisel vajada kõrvalist abi.

Nendele vajadustele vastamiseks on välja töötatud määrus, mille raames pakutakse Eestis viibivatele sõjapõgenikele vaimse tervise teenust ja kogukondliku toe tegevust 2023. aastal. Vaimse tervise teenuse toetus on suunatud sõjapõgeniku vaimset tervist toetavate teenuste rahastamiseks. Meetme toel abivajaja emakeeles pakutav asjakohane ja õigeaegne abi võimaldab leevendada trauma, kriisi või psüühikahäire negatiivset mõju. Sel moel osutatavad teenused toetavad inimese ja tema pere toimetulekut ning aitavad tõenäoliselt ennetada raskete psüühikahäirete teket, mis pikas perspektiivis tooks lisakoormust tervishoiusüsteemile. Kogukondliku toe toetus on suunatud sõjapõgeniku kogukonda lõimumist ja tema heaolu toetavate tegevuste rahastamiseks. Potentsiaalsete tegevuste spekter on väga lai ning võib hõlmata tugiteenuste pakkumist (nt lühiajaline lastehoid vanemate koormuse kahandamiseks), kultuuriliste nn sildade loomist toetavate sündmuste organiseerimist kui ka psühhosotsiaalset toimetulekut soodustavate ühiskoolituste korraldamist.

Tulenevalt 2022. aastal eskaleerinud Vene Föderatsiooni agressioonist Ukrainas vallandus suuremahuline sõjapõgenike liikumine lisaks teistele riikidele ka Eesti Vabariiki. Sõda Ukrainas on Eestisse ajutiselt või püsivalt elama toonud ligi 70 000 sõjapõgenikku. Lähtuvalt tekkinud humanitaarkriisist on vajadus ajutiselt eraldi suunata teenuseid ja tegevusi sõjapõgenikele, mis võimalus laieneb vajadusepõhiselt kõigile Eestis viibivatele sõjapõgenikele.

Toetusmeedet rahastatakse riigieelarvest. Selleks on 2023. aastal kavandatud 730 000 eurot. Toetuse suurus on 25 000 kuni 100 000 eurot taotleja kohta. Toetust võivad taotleda kõik organisatsioonid ja asutused, kes osutavad või soovivad osutada sõjapõgenikele vaimse tervise teenuseid või pakkuda kogukondlikku tuge ja vastavad määruses sätestatud muudele nõuetele.

Meetmestiku disainimisel on lähtutud WHO nn optimaalse vaimse tervise teenuste kombinatsiooni kirjeldavast püramiidist, s.t meetmest toetatakse kõiki püramiidi astmeid allpool psühhiaatrilist eriarstiabi.

1.2. Määruse ettevalmistaja

Toetusmeetme kavandamisel ja kujundamisel konsulteeriti sõjapõgenikele teenuseid pakkuvate asutuste ja organisatsioonidega ning kohalike omavalitsuste esindajatega.

Määruse ja selle seletuskirja on koostanud Sotsiaalministeeriumi vaimse tervise osakonna nõunik Katrin Aarma (katrin.aarma@sm.ee; tel 626 9360) ning poliitikadisainer Vootele Veldre (vootele.veldre@sm.ee) koostöös vaimse tervise osakonna ekspertidega.

Eelnõu juriidilise ekspertiisi on teinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Lily Mals (lily.mals@sm.ee; tel 626 9199).

1.3. Märkused

Määrusega kehtestatakse riigieelarve seaduse § 53¹ lõike 1 alusel uus rakendusakti terviktekst. Eelnõu ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

2. Määruse sisu ja võrdlev analüüs

Määrus kehtestatakse uue terviktekstina, see koosneb 15 paragrahvist ja neljast lisast.

Paragrahv 1 sätestatakse määruse kohaldamisala. Määrusega kehtestatakse sõjapõgenikele vaimse tervise teenuste osutamiseks ja kogukondliku toe pakkumiseks toetuse andmise tingimused ja kord. Venemaa agressioon Ukrainas on vallandanud suuremahulise sõjapõgenike liikumise lisaks teistele riikidele ka Eesti Vabariiki. Lähtuvalt tekkinud humanitaarkriisist on vajadus ajutiselt eraldi suunata teenuseid ja tegevusi sõjapõgenikele, et toetada põgenike sisseelamist (uue elu ehitamine uues, teiste reeglite ja normidega keskkonnas, keelebarjääri ületamine, tugivõrgustiku loomine), leevendada kergeid vaimse tervise probleeme ning ennetada raskete psüühikahäirete teket, mis pikas perspektiivis tooks lisakoormust tervishoiusüsteemile.

Nendele vajadustele vastamiseks on välja töötatud määrus, mille raames pakutakse Eestis viibivatele sõjapõgenikele vaimse tervise teenuseid ja kogukondlikku tuge pakkuvatele asutustele ja organisatsioonidele toetust nende tegevuste rahastamiseks.

Paragrahv 2 defineeritakse kesksed määruses kasutatavad terminid. Toetuse andja on Sotsiaalministeerium. Vaimse tervise teenus on katustermin – koondnimetus psühholoogilisele ja psühhosotsiaalsele abile ning psühhoteraapiale. Psühholoogiline abi on psühholoogi või muu samaväärse spetsialisti rakendatav sõjapõgenikele suunatud professionaalne tegevus eesmärgiga leevendada düstressi ning parandada ja toetada vaimset tervist. Psühholoog on seejuures psühholoogias magistrakraadi või vähemalt samaväärset kvalifikatsiooni omav isik. Psühhosotsiaalne abi on sõjapõgenike psühhosotsiaalset heaolu ja sotsiaalemotsionaalseid toimetulekuoskusi parandavad sekkumised, mida pakuvad oma pädevuse piires selleks asjakohase ettevalmistuse saanud isikud. Nimetatud definitsioonid on sellesse määrusesse üle võetud kehtivast kohalikele omavalitsustele suunatud vaimse tervise teenuse toetuse maksmist reguleerivast määrusest¹. Need definitsioonid on sidusrühmadega varasemalt läbi räägitud, selle määruse definitsioonides on üksnes kitsendatud teenuste sihtrühma määruse peamisele sihtrühmale, kelleks on sõjapõgenikud.

Psühhoteraapia on selle määruse kohaselt psühhoteraapia väljaõppega isiku osutatav tõendus- ja teaduspõhine psühhoterautiline sekkumine eesmärgiga parandada sõjapõgeniku toimetulekut ning leevendada trauma, kriisi või psüühikahäire negatiivset mõju. Kehtivates õigusaktides ei ole psühhoteraapiat defineeritud. Ohvriabi seaduse rakendusmääruses, mis reguleerib ohvriabi osutava isiku erialase ettevalmistuse nõudeid ja koolitusi², on sätestatud psühhoteraapia teenust osutava isiku kvalifikatsioonitingimused, mis nõuavad teenuse osutamiseks kindla kutse omamist või teatud tasemeharidusliku õppe läbimist ning „ohvriabi osutamiseks sobiva psühhoteraapia väljaõppe“ läbimist. Samast loogikast on lähtutud ka selles määruses. Tagamaks võimalikult suurt paindlikkust, sh loomaks eeldused teenuse osutamiseks sõjapõgenike endi poolt, ei ole konkreetseid kutse- ega tasemeharidusnõudeid määruses seatud, vaid teenust vahetult osutava isiku haridusliku ja kutsealase ettevalmistuse piisavuse üle teenust osutada otsustab hindamiskomisjon.

Kogukondlik tugi on uudne õigustermin, millega tähistatakse laia spektrit tegevusi, mis on suunatud sõjapõgeniku kogukonda lõimimiseks tema heaolu toetamiseks. Sellised tegevused võivad olla tugiteenused (nt lühiajaline lastehoid vanemate hoolduskoormuse kahandamiseks), kultuuriliste nn sildade loomine jmt.

¹ [Vaimse tervise teenuse toetus kohalikele omavalitsusele 2023. aastal](#)

² [Ohvriabi osutava isiku erialase ettevalmistuse nõuded ja koolitused](#)

Sõjapõgenik on määruse kontekstis isik, kes vastab ühele määruses sätestatud kuuest tingimusest. Termin hõlmab nii välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduses (edaspidi VRKS) nimetatud alusel rahvusvahelise ja ajutise kaitse saajaid ja nende perekonnaliikmeid. Lisaks hõlmab termin ka neid Eestis viibivaid Ukraina kodanikke, kellel ei ole Vene Föderatsiooni agressiooni, okupatsiooni, otsese sõja- või terroritegevuse ja selle ilmse ohu või negatiivsete järelmite tõttu võimalik kodupaika turvaliselt ja püsivalt tagasi pöörduda. Selline õiguslik lahendus loob tingimused selleks, et kõik sõjapõgenikud selle sõna tavapärasest tähendusest pääseksid ligi vaimse tervise teenustele. Arvestades toetusmeetmete iseloomu on termini laiast definitsioonist johtuvad kuritarvitamise riskid väikesed ja riski realiseerimisel kahju pigem väheoluline.

Paragrahv 3 sätestab toetuse eesmärgi. Toetust antakse eesmärgiga pakkuda Eestis viibivatele sõjapõgenikele vaimse tervise teenuseid ja kogukondlikku tuge (edaspidi ka *tegevus*), et seeläbi soodustada sõjapõgenike integreerimist kohaliku kogukonnaga ning toetada nende psühhosotsiaalset heaolu ja vaimset tervist. Vene Föderatsiooni agressioon Ukrainas on Eestisse ajutiselt või püsivalt elama toonud ligi 70 000 sõjapõgenikku. Oma kodust ja koduriigist vägivaldla tõttu lahkuma sunnitud inimesed vajavad erilist tähelepanu, nende hingelised läbielamised on riskitegur vaimse tervise häire kujunemiseks. Eestisse saabunud sõjapõgenikud ei pruugi veel orienteeruda Eesti ühiskonnas ja õigussüsteemis, nende ligipääs vajalikele teenustele on raskendatud nii keelebarjääri kui ka õiguslike ja kultuuriliste tõkete ning vähese teadlikkuse tõttu. Lisaks puudub äsja Eestisse saabunudel veel toetav tugivõrgustik, nad võivad ka baasvajaduste rahuldamisel vajada kõrvalist abi. See meetmestik aitab vähemalt osaliselt neid väljakutseid ületada.

Paragrahv 4 sätestab toetatavad tegevused ja toetusperioodi. Meetmest toetatakse vaimse tervise teenuste osutamisega ja kogukondliku toe tegevuste elluviimisega kaasnevate kulude katmist. Toetusperiood on 01.04.2023 kuni 31.12.2023. Toetuse andmise periood on seotud 2023. aasta riigieelarvega – seetõttu ja seotuna meetme ajutise iseloomuga on toetus seotud üksnes vastaval kalendriaastal toimuvate tegevustega.

Lisaks sätestatakse, et toetust antakse üksnes juhul, kui vähemalt 50% vaimse tervise teenuse mahust toimub vahetus kontaktis ning tingimusel, et teenust või tegevust osutatakse teenuse saaja emakeeles või keeles, mida teenusekasutaja valdab ja kasutab. Praktikas võib nõude täitmiseks toimuda teenuste osutamine ja tegevuste läbiviimine toimuda ka tõlketeenuse vahendusel.

Paragrahv 5 reguleerib taotlusvooru avamist ja sulgemist. Toetuse taotlusvoor on avatud 2023. aasta 2. maist kuni toetuse eelarve lõppemiseni, kuid mitte kauem kui 30. novembrini samal aastal. Alguskuupäev on seotud määruse jõustumise kavandatud ajaga, taotlusvooru sulgemine novembri lõpus võimaldab teha 2023. aasta meetmega seotud arveldused veel sama kalendriaasta raames. Toetuseks eraldatud eelarve ammendumise korral sulgeb Sotsiaalministeerium taotlusvooru varem ning informeerib potentsiaalseid taotlejaid sellest vähemalt asutuse veebilehel.

Paragrahv 6 reguleerib toetuse taotlemise protsessi. Toetust saab taotleda jooksvalt alates taotlusvooru avamisest kuni selle sulgemiseni. Taotleja esitab toetuse saamiseks digiallkirjastatud taotluse toetuse andjale e-kirjaga aadressil info@sm.ee.

Paragrahv 7 sätestab nõuded taotlejale. Toetust võivad taotleda kõik juriidilised isikud või füüsilisest isikust ettevõtjad. Teisisõnu on toetusmeede avatud kõigile, kes on valmis sõjapõgenikele vaimse tervise teenuseid või kogukondlikku tuge pakkuma ja soovivad selleks toetust. Siiski sätestab paragrahv täiendava nõude, mille kohaselt peab nimetatud isik olema äriregistris registreeritud hiljemalt 31.01.2023. Lisanõude eesmärk on eelistada neid organisatsioone ja asutusi, kes on oma tegevust juba alustanud ja on tõenäolisemalt võimelised koheselt teenuseid pakkuma. Samuti aitab nõue vähendada riski, et toetust küsivad ettevõtted või MTÜ-d, mis on loodud spetsiaalselt toetusmeetme kasutamiseks ja toetusmeetme potentsiaalseks kuritarvitamiseks.

Täiendavalt nõutakse, et taotlejal ei oleks taotluse esitamise ajal riiklike maksude maksuvõlga või see oleks ajatatud, taotleja oleks täitnud maksudeklaratsioonide esitamise kohustuse ning tal ei

ole taotluse esitamisel täitmata kohustusi toetuse andja ees. Nimetatud nõuded on vajalikud, et välistada konkurentsieelise andmine isikutele, kes tegutsevad regulatsioone või lepingulisi kohustusi ignoreerides.

Paragrahv 8 sätestab nõuded taotlusele. Taotlus tuleb esitada määruses sätestatud nõuete ja tingimuste kohaselt ning peab olema esitatud määruse lisas 1 või 2 sätestatud vormil. Taotleja valib vormi vastavalt sellele, kas toetust taotletakse vaimse tervise teenuse osutamiseks või kogukondliku toe osutamiseks. Mõlema toetuse taotlemisel tuleb esitada eraldi taotlust teenuse ja tegevuse jaoks, need võivad olla allkirjastatud samas digikonteineris. Taotlusele peavad olema lisatud nõutud dokumendid, see peab sisaldama määruses nõutud teavet, mis on asjakohane, ammendav ja õige ning olema digitaalselt allkirjastatud esindusõigust omava isiku poolt. Vaimse tervise teenuse osutamiseks toetuse taotlemisel peab taotleja koos taotlusega esitama ka teenust vahetult osutava isiku CV, mis kajastab selle isiku kutsealast ja hariduslikku ettevalmistust ning töökogemust. CV on aluseks taotluste hindamisel, et hinnata teenuse osutaja ettevalmistuse sobivust teenuse osutamiseks. Kuna vaimse tervise teenuseid vajavate inimeste näol on tegemist haavatava sihtgrupiga, on põhjendatud, et meetmest rahastatakse üksnes nende spetsialistide tegevust, kellel on piisav ettevalmistus ja töökogemus sellise sihtgrupiga töötamiseks.

Paragrahv 9 sätestab toetuse suuruse. Toetust makstakse taotleja kohta minimaalselt 25 000 eurot ja maksimaalselt 100 000 eurot. Toetuse minimaalne piir on sätestatud toetuse eesmärgist lähtudes. Marginaalse suurusega projektide potentsiaal pakkuda sihtrühmale läbimõeldult tulemuslikke teenuseid ja integreerida neid kogukonda on madal. Seatud piir sunnib potentsiaalseid pakkujaid teenuseid ja tegevusi põhjalikumalt läbi mõtlema. Kuna hindamise käigus hinnatakse ka teenuse või tegevuse maksumuse optimaalsust, on maandatud risk, et toetus määratakse projektidele, mille rahalist mahtu on kunstlikult suurendatud. Ülemine piir on mõeldud regionaalse ebavõrduse kahandamiseks – ilma selleta võivad enamuse toetuse mahust reserveerida üksikud organisatsioonid ning toetused võivad koguneda üksikutesse Eesti piirkondadesse. Ülempiir tagab, et toetus määratakse vähemalt kaheksale erinevale taotlejale. Samas on siiski jäetud Sotsiaalministeeriumile õigus kaalutleda ja määrata põhjendatud juhul toetus ka nimetatud miinimumsummast väiksemale või maksimumsummast suuremale taotlusprojektile. Selline kaalutus võib asjakohane olla juhul, kui mõnes omavalituses on suhteliselt mõõdukas sõjapõgenike hulk, kellele soovitakse teenuseid või tegevusi osutada, kuid nende tegevuste kavandatud maksumus jääb seatud piirist välja. Samuti võib seatud piirist suurem toetus olla põhjendatud juhul, kui mõni organisatsioon soovib pakkuda kompleksset teenuste ja tegevuste lahendust üle Eesti või üle mitme maakonna ning suuremahulise taotluse rahastamine toetab tugevalt määruse eesmärgi saavutamist ning suure toetuse määramine ei kahjusta taotlusega katmata piirkondades elavate sõjapõgenikele teenuste ja tegevuste osutamise võimalusi.

Kui pärast toetuse määramist esitab taotleja uue taotluse, lähtub toetuse andja uue toetuse suuruse arvutamisel käesolevas paragrahvis sätestatud, taotluses esitatud andmetest ja taotlejale juba määratud toetuse suurusest. Säte loob toetuse saajale võimaluse pakutavate teenuste ja tegevuste hulka jooksvalt täiendada, seda nii lähtudes sõjapõgenike muutunud vajadustest kui ka teenusepakkuja muutunud võimekusest.

Paragrahv 10 reguleerib taotluste menetlust, see protsess koosneb taotluse nõuetele vastavuse kontrollimisest, taotluse hindamisest ning taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise otsuse tegemisest koos toetuse määramisega taotluse rahuldamise korral.

Paragrahv sätestab, et juhul, kui taotluses esineb puudusi, annab toetuse andja taotluse esitajale viis tööpäeva puuduste kõrvaldamiseks. Selline tähtaeg on piisavalt pikk, et enamik taotlejaid suudab puudused likvideerida. Teisalt on see piisavalt lühike, et mitte põhjustada taotluste menetluse protsessi olulisi viivitusi. Tähtpäevaks puuduste kõrvaldamata jätmisel võib toetuse andja jätta taotluse läbi vaatamata. Samas juhul, kui taotlus vastab vähemalt osaliselt tingimustele ja selle alusel on võimalik määrata osaline toetus, võetakse see siiski menetlusse ja suunatakse hindamisele. Näiteks on taotluse hindamine ja toetuse määramine asjakohane, kui nelja teenust vahetult osutava isiku CV-st on esitatud vaid kolm. Ühe CV puudumise pärast ei ole kohane kogu

taotlust tagasi lükata ning komisjon saab taotlust hinnata kolme teenust vahetult osutava isiku tegevuse ulatuses ja teha vastavalt ettepaneku määrata nende tegevuse toetamiseks toetus.

Esitatud taotlusi ei võeta menetlusse ajal, mil toetusvoor ei ole avatud, ja sellest informeeritakse taotlejat kolme tööpäeva jooksul arvates taotluse esitamisest. Taotluse rahuldamine või rahuldamata jätmise otsustatakse hiljemalt selle esitamisele järgneva kalendrikuu viimasel tööpäeval.

Paragrahv 11 reguleerib taotluste hindamist, hindamiskriteeriumeid ja valiku korda. Paragrahv annab valdkonna eest vastutavale ministrile volituse kehtestada käskkirjaga taotluste hindamise kord ja moodustada vähemalt kolmeliikmeline hindamiskomisjon. Nimetatud komisjon hindab kõiki esitatavaid taotluseid asjakohaste hindamiskriteeriumite järgi ja nende alusel otsustatakse taotluse alusel toetuse maksmine.

Vaimse tervise teenuse osutamise toetuse taotlusi hinnatakse nelja hindamiskriteeriumi järgi: teenuse vastavus määruse eesmärgile, teenust vahetult osutava isiku haridusliku ja kutsealase ettevalmistuse piisavus teenuse osutamiseks, teenust vahetult osutava isiku töökogemuse piisavus teenuse osutamiseks ning teenuse maksumuse optimaalsus. Kogukondliku toe osutamise taotluste puhul ei ole tegevuste läbiviijate hariduslik ja kutsealane ettevalmistus ja senine töökogemus samaväärselt oluline, mistõttu hinnatakse neid taotluseid vaid kahe hindamiskriteeriumi alusel: tegevuse vastavus määruse eesmärgile ning tegevuse maksumuse optimaalsus.

Paragrahv täpsustab täiendavalt hindepunktide andmise alused ja maksimaalsed punktisummad ning sätestab komisjoni õiguse küsida taotlejalt lisainfot, kui esitatud info ei ole täielik või on ebaselge. Komisjon peab kujundama hinnangu kalendrikuul laekunud taotluste rahastamise kohta hiljemalt järgneva kalendrikuu kümnendaks tööpäevaks. Taotluste hindamise protsessiga seotud ajalisel kriteeriumid määravad taotluste menetluse ajalise raami. Vastavalt kavandatavale taotluste menetlemise korrale teeb Sotsiaalministeeriumi määratud ametnik kalendrikuu esimese 5 tööpäeva jooksul eelmisel kalendrikuul laekunud taotluste nõuetele vastavuse kontrolli ja edastab komisjonile hindamiseks vajalikud materjalid. Komisjon kujundab esitatud materjalide ja taotluste baasil kümne tööpäeva jooksul seisukoha taotluste rahuldamiseks ning teeb ettepaneku toetuste määramiseks. Vastutav ametnik koostab ettepanekust lähtudes taotluse rahuldamise otsuse projekti, mille kõigi kooskõlastuste olemasolu allkirjastab valdkonna eest vastutav minister hiljemalt taotluste esitamisele järgneva kalendrikuu viimasel tööpäeval.

Paragrahv 12 reguleerib toetuse määramise ja maksmise aluseid, sh juhte, mil toetust ei määrata. Sotsiaalministeerium lähtub toetuse määramisel taotluses sisalduvatest andmetest, määruuses sätestatud tingimustest ja hindamiskomisjoni hinnangust. Toetuse määramisel rahuldatakse taotlus täielikult või osaliselt. Toetust ei määrata juhtudel kui taotleja ega taotlus ei vasta määruuses sätestatud nõuetele, esitatud taotlus on puudustega, mis ei võimalda toetust määrata või taotluse koondhinne on väiksem kui 14 punkti (s.o < 50 % võimalikest hindepunktidest). Samuti ei rahastata neid teenuseid või tegevusi, mida on mõne hindamiskriteeriumi lõikes hinnatud null punktiga, mida osutatakse üldhariduskoolis, kutseõppeasutuses või koolieelses lasteasutuses tugispetsialisti tegevusena või mida juba rahastatakse riigieelarvest muul moel. Valdonna eest vastutav minister kinnitab käskkirjaga toetuse saajad, neile määratava toetuse suuruse ja toetuse andmise tingimused, ning toetuse taotlejad, kelle taotlust ei rahuldata. Taotlejat informeeritakse otsusest hiljemalt järgmisel tööpäeval pärast käskkirja allkirjastamist. Sotsiaalministeerium maksab toetuse saajale toetuse välja taotluses märgitud pangakontole kümne tööpäeva jooksul arvates nimetatud käskkirja allkirjastamisest.

Paragrahv sätestab ka eritingimused taotluste rahuldamiseks kalendrikuul, mil komisjoni ettepanek taotluste rahuldamiseks ületab eelarve jääki. Sel kuul rahuldatakse taotlused hindepunktide alusel koostatava paremusjärjestuse alusel kuni eelarve ammendumiseni.

Paragrahv 13 sätestab toetuse saaja kohustused. Toetuse saaja peab kasutama toetust taotluse ja toetuse andmise käskkirja kohaselt, teavitama Sotsiaalministeeriumi, kui asjaolud, mille alusel

toetus määrati, muutuvad oluliselt. Toetuse saaja võib toetusperioodil muuta toetuse määramise aluseks olevaid teenuse osutajaid ja osutatavate teenuste ja tegevuste mahte üksnes Sotsiaalministeeriumi kirjalikul nõusolekul.

Toetuse saaja peab teavitama teenuse või tegevuse osutamise alustamisel sihtgruppi teenustest ja tegevuste osutamise eel ning nende osutamise korraldusest, pidama toetuse kasutamise kohta arvestust vastavalt raamatupidamise seadusest tulenevatele nõuetele. Samuti kohustab paragrahv toetuse saajat võimaldama Sotsiaalministeeriumil või tema volitatud isikul kontrollida toetuse taotlemise ja kasutamisega seotud asjaolude (sh nt teavitamistegevused) paikapidavust. Praktikast on tõenäolised pistelised juhuvalimil põhinevad kontrollitegevused, samuti kontrollib Sotsiaalministeerium põhjalikult juhtumeid, kui laekub info, et tegelikud teenused ja tegevused erinevad taotluses esitatud tegevustest või teenustest.

Toetusperioodi lõppemise järel peab toetuse saaja esitama 20 kalendripäeva jooksul toetatud teenuste ja tegevuste aruande lähtudes määruse lisa toodud vormist. Toetuse saaja peab selles andma ülevaate teenuste osutamisest ja tegevuste läbiviimisest, sh teenuste kasutajate ja tegevustes osalenute arvudest ning teenuste osutamise ja tegevuste läbiviimisega kaasnenud reaalsetest kuludest. Kui tegelikud kulud, mille eest toetust taotleti, on välja makstud toetusest väiksemad, tuleb toetuse summa ja tegeliku kulu vahe Sotsiaalministeeriumile tagasi maksta.

Paragrahv 14 sätestab juhud, mille korral tunnistatakse taotluse rahuldamise otsus kehtetuks ja toetus nõutakse osaliselt või täielikult tagasi. See on asjakohane, kui toetuse saaja või teenuse osutaja on rikkunud teenuse osutamisel isikuandmete kaitse nõudeid, teenust osutatakse ebaprofessionaalselt või kutse-eetika nõudeid rikkudes või teenuse osutamise korraldus ei vasta taotluses märgitule. Toetuse saaja võib ka vabatahtlikult toetusest loobuda. Toetus nõutakse tagasi ka juhul, kui toetuse saaja ei tagasta vabatahtlikult tagasimaksmisele kuuluvat kasutamata jäävat toetust, toetuse saaja ei esita toetuse kasutamise aruannet või ilmnevad asjaolud, mille kohaselt taotlust ei oleks rahuldatud.

Paragrahv 15 reguleerib otsuse või toimingu vaidlustamist. Vaidlustamise korral võib taotleja esitada toetuse andjale vaide haldusmenetluse seaduses või kaebuse halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

Määrusel on neli lisa. **Lisas 1** sisaldub vaimse tervise teenuse osutamise toetuse taotlusvorm ning **lisas 2** kogukondliku toe osutamise toetuse taotlusvorm. Taotlusvormide täitmine tagab taotluste hindamiseks vajaliku info struktureerituse, neis sisalduvad ka kinnitused taotluse ja taotleja nõuetele vastavuse kohta. Lahendus aitab taotlusprotsessi lihtsustada ning seeläbi otsuste langetamise protsessi kiirendada.

Lisas 3 on taotluste hindamise hindepunktid hindamiskriteeriumite lõikes, millest lähtudes omistab komisjon esitatud taotlustele hindepunktid. Kõrgemad hindepunktid antakse läbimõeldud ja tõhusalt korraldatud teenustele ja tegevustele, mida viiakse ellu tihedas koostöös sõjapõgenikest spetsialistide ja töötajatega neid võimalusel ja asjakohasusel teenuste osutamisse ja kogukondliku toe tegevustesse kaasates. **Lisas 4** on aruandevorm, millest lähtudes peavad toetuse saajad esitama toetuse andjale toetuse kasutamisest aru.

3. Määruse vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus on kooskõlas Euroopa Liidu (EL) õigusega. Tegemist ei ole vähese tähtsusega abi ega riigiabi andmisega, ajutisele toetusmeetmele on võrdne ligipääs kõikidel asutustel, organisatsioonidel ja FIE-del. Meede võimaldab katta edukate taotlejate kulud toetusega ja suurendada seeläbi nende valmidust pakkuda ühele haavatavale sihtgrupile teenuseid ja tegevusi, mida meetme puudumisel sellises mahus ei pakutaks.

4. Määruse mõjud

Määruse rakendamisega mõjutatav(ad) sihtrühm(ad)

Määruse rakendamisel on potentsiaal mõjutada vaimse tervise teenuseid pakkuvaid ettevõtteid ja ühendusi (suurusjärg sadakond), kohalikke omavalitsusi (79) ja nende asutusi, Eestis peatuvaid või elavaid sõjapõgenikke ja nende pereliikmeid (enam kui 70 000 inimest).

Sotsiaalne mõju

Määruse rakendamise keskne eesmärk on toetada Eestisse liikunud sõjapõgenike vaimse tervise teenuste osutamist ja kogukondliku toe pakkumist. Vene Föderatsiooni agressioon Ukrainas on Eestisse ajutiselt või püsivalt elama toonud ligi 70 000 sõjapõgenikku. Kõik sõjapõgenikud on otseselt või kaudselt mõjutatud sõjasündmusest, on üle elanud sihtriiki jõudmise teekonna, kogenud kodukaotust, kogenud lähikonnas kellegi kaotust, kogenud traumaatilisi olukordi ja vajavad tuge toimetulekul, Eesti ühiskonda lõimumisel. Oma kodust ja koduriigist vägivalla tõttu lahkuma sunnitud inimesed vajavad sihtriigis erilist tähelepanu, nende hingelised läbielamised on riskitegur vaimse tervise häire kujunemiseks. Eestisse saabunud sõjapõgenikud ei pruugi veel orienteeruda Eesti ühiskonnas ja õigussüsteemis, nende ligipääs vajalikele teenustele on raskendatud nii keelebarjääri kui ka õiguslike ja kultuuriliste tõkete ning vähese teadlikkuse tõttu. Lisaks puudub äsja Eestisse saabunudel veel toetav tugivõrgustik, nad võivad ka baasvajaduste rahuldamisel vajada kõrvalist abi.

Määrus ongi töötatud välja nende vajadustele vastamiseks. Vaimse tervise teenuse toetuse toel abivajaja emakeeles pakutav asjakohane ja õigeaegne vaimse tervise abi võimaldab leevendada trauma, kriisi või psüühikahäire negatiivset mõju. Sel moel osutatavad teenused toetavad inimese ja tema pere toimetulekut ning aitavad tõenäoliselt ennetada raskete psüühikahäirete teket, mis pikas perspektiivis tooks lisakoormust tervishoiusüsteemile. Kogukondliku toe toetus on suunatud sõjapõgeniku kogukonda lõimumist ja tema heaolu toetavate tegevuste rahastamiseks. Potentsiaalselt toetatavate tegevuste spekter on väga lai ning võib hõlmata tugiteenuste pakkumist (nt lühiajaline lastehoid vanemate koormuse kahandamiseks), kultuuriliste nn sildade loomist toetavate sündmuste organiseerimist kui ka psühhosotsiaalset toimetulekut soodustavate ühiskoolituste korraldamist.

Määruse rakendamise mõju saab hinnata keskmiseks. Kuigi meetme otsene sihtrühm on vaid ligi 5 % Eesti elanikest ja meetmest saab otsest kasu tõenäoliselt kuni viiendik sellest sihtrühmast, on meetme otsene mõju vahetutele abisaajatele väga suur. Toetusmeetme toel luuakse toetusperioodi ajaks kogukonna tasandil kas peamine või toetav mehhanism, et pakkuda abivajajatele vaimset tervist toetavaid teenuseid ja tuge kogukonda integreerumisel.

Määruse rakendamisega kaasnev ebasoovitava mõju risk tuleneb peamiselt meetme ajalisest piiratusest – toetust on võimalik taotleda vaid 2023. aastal tehtavate tegevuste eest ning aasta vahetudes võivad tegevused katkeda. Riski realiseerimist on võimalik vältida toetuste integreerimisel mõnda teise meetmestikku (nt KOV vaimse tervise toetusmeetmed) või toetusmeedet vajaduse püsimisel uude kalendriaastasse pikendades. Mõlemad lahendused on võimalikud ning Sotsiaalministeerium valib lahendused riskide maandamiseks välja selle aasta teisel poolaastal.

Kokkuvõttes on määruse rakendamisel tugev potentsiaal mõjutada positiivselt Ukraina sõjapõgenike toimetulekut sotsiaal-emotsionaalsete probleemidega, parandada teenuste kättesaadavust, on võimalus paremini põgenikke lõimida Eesti ühiskonda ja oma kogukonda.

Mõju majandusele ja regionaalarengule

Määruse rakendamine lisab vaimse tervise teenuste ja seotud tugiteenuste valdkonda ligi 730 000 eurot ning võib aidata luua toetusperioodiks kümneid täiendavaid töökohti. Toetusmeede on disainitud toetuse ülempiiriga mis võimaldab toetuse kasutajate hulka suurendada ning tõsta seeläbi tõenäosust, et toetusmeedet kasutavad ka suure sõjapõgenike hulgaga kogukonnad, mis paiknevad peamiselt tõmbekeskustest kaugemal. Tõenäoliselt ei kaasne määruse rakendamisega ebasoovitava mõju riski.

Valdkonnad, mida määrus ei mõjuta

Määruse rakendamine ei avalda mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele, riigi julgeolekule ja välissuhetele ega elu- ja looduskeskkonnale.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Toetust rahastatakse 2022. a lisaeelarve põgenikega seotud meetme vahenditest, mis on üle kantud 2023. aastasse. Toetusmeetme rahastamiseks on 2023. aasta eelarves kavandatud 730 000 eurot.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras. Määruse tingimused võimaldavad taotleda toetust tagasiulatuvalt alates 1. aprillist 2023. a tehtud kulude eest.

7. Huvirühmade kaasamine

Määruse koostamisel konsulteeriti sõjapõgenikele teenuseid pakkuvate asutuste ja organisatsioonidega ning kohalike omavalitsuste esindajatega. Toetusmeetme määrus kehtestatakse ilma eelnõu avaliku konsultatsioonita kooskõlas Vabariigi Valitsuse 13.01.2011 määruse nr 10 „Vabariigi Valitsuse reglement“ § 6 lg-ga 1.